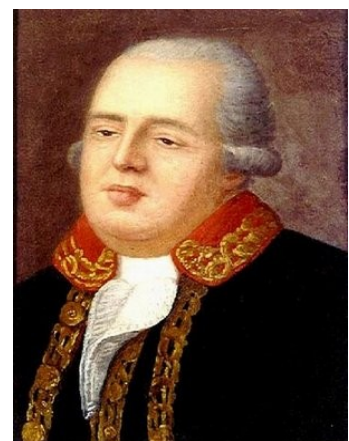

Basken en het Baskisch

Begin 2009 werd een verdachte bij een rechtszaak die een verklaring in het Bable, het Asturiaanse dialect, probeerde af te leggen door de rechter de mond gesnoerd. Op die manier zou zij hem niet kunnen verstaan, net als de verdachte haar niet zou kunnen verstaan wanneer zij haar eigen dialect uit Extremadura, het Castúo, zou spreken. Bovendien is het Bable geen officiële taal, men wordt geacht Spaans (Castellano) te spreken. Dat leidde tot protesten waarbij niet alleen verwezen werd naar het Statuut van het Zelfstandig Gebied Asturias (*Estatuto de Autonomía del Principado de Asturias*), waarin bepaald is dat het Bable beschermd moet worden en het gebruik ervan bevorderd, maar ook naar de Grondwet die het recht op gebruik van de eigen taal garandeert. Dergelijke schermutselingen doen zich natuurlijk ook voor in het Baskenland, waar door sommigen krachtig geijverd wordt voor gebruik van de eigen taal. Bestuurlijk gezien bestaat het Baskenland uit drie provincies Álava, Vizcaya en Guipúzcoa. Maar vanuit linguïstisch oogpunt behoren ook Navarra en de Franse gebieden Lapurdi, Behenavarra en Zuberoa tot het Baskenland (*País Vasco*).

Uit het oogpunt van onderlinge communicatie lijkt het leren van het Baskisch niet echt handig, omdat vrijwel iedereen Spaans spreekt in het Baskenland. Dat neemt niet weg dat het Baskisch (Euskera), eigenlijk een verzameling verschillende dialecten die in diverse valleien worden gesproken, interessant is voor taalkundigen alleen al omdat het geen enkele relatie heeft met welke gesproken of geschreven taal dan ook. Het Baskisch wordt beschouwd als een overblijfsel uit de pre-Romeinse tijd. Vanaf 1764 werd het Baskisch serieus bestudeerd vanuit de door de Graaf van Peñaflores opgerichte *Real Sociedad Vascongada de Amigos del País* (Koninklijke Baskische Maatschappij van Vrienden van het Land). Deze vrienden van het Land drukten zich zelf niet uit in het Baskisch, maar ze beijerden zich om een Baskisch woordenboek te vervaardigen naar analogie van het Spaanse woordenboek van de *Real Academia* (Koninklijke Academie). Motief: "de wens om de wetenschap van de Spaanse oudheid ter beschikking te stellen, om te vermijden dat onwetendheid zal bestaan over een idioom dat ons veel kan vertellen over de geografie en oudheid van Spanje." Er was dus sprake van archeologische belangstelling van deze Maatschappij. Nu zijn archeologie en filologie boeiend, maar brengen mensen niet in beweging. Zo was er ook weinig belangstelling voor de oprichting in 1918 onder het bewind van Alfonso XIII van de *Sociedad de Estudios Vascos* (Maatschappij voor Baskische studies).

Francisco de Munibé
Graaf van Peñaflores
1723 -1785

En evenmin voor de in 1919 opgerichte *Academia de la Lengua Vasca* (Academie voor de Baskische taal). De pogingen om het Baskisch te unificeren werd door taalkundigen en historici beschouwd als iets kunstmatig, zonder enig cultureel belang.

Met de komst van de Tweede Republiek in 1931 veranderde de situatie voor het Euskera. Weliswaar schoten de *Sociedad* en de *Academia* niet erg op met het unificeren van de Baskische dialecten, maar dat weerhield niemand ervan in het Statuut van de Baskische staat (Guipúzcoa, Navarra en Vizcaya), het *Estatuto de Estella* van juni 1938, de volgende bepaling op te nemen over de taal: 'De nationale taal van de Basken is het Euskera. Zij wordt erkend als officiële taal en staat op gelijke voet met het Castellano (Spaans). Op de scholen in het gebied waar het Baskisch gesproken wordt, wordt in het Euskera lesgegeven, terwijl het Castellano op elk niveau een vak is en in de gebieden waar het Castellano de voertaal is, mag in deze taal worden onderwezen met het Baskisch als apart vak.'

Na de burgeroorlog (1936-1939), werd de unificatie van het Baskisch voortgezet door Federico Krutwig Sagredo, die de Academia vliottrok. Krutwig vormde daarmee de schakel tussen de verdedigers van het Baskisch uit de negentiende eeuw en het denken in de vijftiger en zestiger jaren van de twintigste eeuw. De negentiende-eeuwse apologeten waren meestal gelieerd aan de kerk en waren zeer vaderlandslievend. Voor hen was niet de wetenschap het leidend beginsel, maar de mythologie en zij putten zich uit in bewijzen voor de stelling dat het Baskisch de menselijke oertaal en de essentie van het Spaans vormde. Volgens hen waren de Basken de eerste bewoners van het Iberisch schiereiland en zijn alle Spaanse plaatsnamen afkomstig uit het Baskisch. Een bijzonder verdediger van het Baskisch met een sterke politieke inslag was Sabino Arana, oprichter van de nationalistische Baskische partij, de *Partido Nacionalista Vasco* (PNV), een partij die vele jaren zijn stempel drukte op de regio en altijd een schimmige relatie heeft onderhouden met de terreurbeweging ETA.

Sabino Arana (1865 - 1903), die zelf overigens het Baskisch niet als moedertaal had, was degene die het verband tussen het tradionalisme en de Baskische taal versterkte door tal van Baskische neologismen te verzinnen en het Baskisch te verheffen tot een oertaal.

Hij verzoon allerlei denigrerende etymologische afleidingen zoals die van het woord 'Castilla' (het Castiliaans) dat volgens hem afkomstig was uit het Baskische "ke asto illa" dat "stank van een dode ezel" betekent.

Arana was een rascist en hij beschouwde degenen die deze taal niet meester waren als niet behorend tot het pure, baskische ras. Enkele Sabinaanse parels:

- De gelaatsuitdrukking van de Biskajer is intelligent en nobel; die van de Spanjaard uitdrukingsloos en dom.
- De Biskajer is vlijtig (zie hun bergen die tot aan de top zijn bewerkt); de Spanjaard, lui en lusteloos (aanschouw hun enorme laagvlakten waar geen enkele vegetatie valt te bespeuren).
- De Biskajer is niet geschikt om te dienen, hij is geboren om heer te zijn (*etxejaun*); de Spanjaard is enkel geboren om vazal en dienaar te zijn (raadpleeg de banenindex in Spanje, en als je daar buiten zoekt, zul je hem in de uitoefening van de meest eenvoudige beroepen tegenkomen).
- De lichaamsverzorging van de Biskajer is spreekwoordelijk (onthoud dat, toen zij in de laatste oorlog zelfs tot in de buurt van Navarra zaten, zij nooit een week zonder schoon ondergoed zaten, dat hen door hun moeders of zusters te voet werd gebracht); de Spanjaard wast zich nauwelijks een keer in zijn leven en verschoont zich een keer per jaar.
- De Biskajer die in de bergen woont, die de echte Biskajer is, is van huis uit gelovig (woon een mis bij ergens in een afgelegen dorp en je zult zedelijke gevoelens ervaren); de Spanjaard die in afgelegen gebieden woont is of fanatiek of goddeloos (voorbeeld van het eerste zijn in elk Spaans gebied te vinden; van het tweede zijn onder de Andalusische bandieten, die scapulieren dragen te vinden, en van het derde, hier in Biskaje, in Sestao, waar alle Spanjaarden, en dat zijn er niet weinig, vrijdenkers zijn).

Het traditionele Baskenland was bepaald geen paradijs en zeker niet voor de straatarme boeren op het platteland, waar het Baskisch gesproken werd. Zij die de lof zongen van de romantiek van het platteland kwamen voort uit de stedelijke milieus, waren Spaanssprekend en geneigd om uit romantische overwegingen de situatie op het platteland te handhaven als cultureel erfgoed. De elite die in prachtige villa's in de stad woonden, hadden alle belang bij

Onderdeel van het Baskische erfgoed is het *Bertsolarismo*. Daaonder verstaat men de kunst van de gezongen en geïmproviseerde conversatie of toespraak volgens een bepaald metrum, een *bertso* genaamd. Het *Bertsolarismo* ontstond rond 1800 en de belangstelling ervoor groeit nog altijd. In 1935 vond het eerste kampioenschap plaats. Er zijn ook speciale scholen waarin je de kunst van het *bertsolarismo* kunt leren.

het handhaven van de status quo, wezen op het belang van het Baskisch als voertaal en trachtten te voorkomen dat de bevolking Spaans werd geleerd. Ook de Kerk begreep haarscherp dat het handhaven van de situatie alleen maar voordelen had en dat het immobilisme vooral bevorderd werd door het handhaven van het Baskisch.

Rond 1950 verschenen niet-religieuze geschriften in het Euskera. Het tijdschrift *Egan* was de spreekbuis van een nieuwe generatie nationalistische schrijvers.

In 1952 werd de uitgeverij *Kuliska Sarta de Itzaropena* opgericht met het oog op uitgaven in het Euskera. Uit die tijd dateert de eerste leerstoel van de Baskische taal. In 1968 benoemde de Academia een commissie die uiteindelijk als basis voor het geschreven Baskisch koos voor het dialect dat rond San Sebastián werd gesproken. In het Statuut van 1979 wordt het Euskera als dé taal beschouwd van het Baskenland, ook in de gebieden waar het niet of praktisch niet gesproken werd. Vreemd genoeg wordt deze politiek breed gesteund. Velen die het Baskisch niet meester zijn, achten het belangrijker dat het Baskisch wordt onderwezen dan een vreemde taal (Engels, Frans) en vinden het kennelijk heel gewoon dat de regionale regering enorme geldbedragen heeft uitgegeven aan de bevordering van het gebruik van het Baskisch. Ook stappen zij gemakkelijk heen over de bezwaren van de ouders van de leerlingen tegen invoering van het Baskisch op de scholen.

Maar waar een taal bloeit, of deze nu kunstmatig is of niet, daar verschijnen schrijvers die die taal hanteren. De Basken mogen zich verheugen in een groeiend aantal auteurs die opgegroeid zijn als *vascohablante* en daarvan in hun werk getuigen. Voorbeeld ervan is Bernardo Atxaga, die zelf zijn romans in het Castiliaans vertaalt.

Willem Peeters, 11 mei 2009